

Voorschoolse Educatie door openbare bibliotheken

Onderzoeksresultaten BOP-enquête VVE 2015

Oktober 2016

de Bibliotheek

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Colofon

Uitgever
Koninklijke Bibliotheek
Prins Willem-Alexanderhof 5
2595 BE Den Haag

Informatie
bop@kb.nl

© Koninklijke Bibliotheek, Den Haag 2016

Samenvatting

Het onderzoek 'Voorschoolse educatie door openbare bibliotheken' brengt in kaart hoe de dienstverlening van openbare bibliotheken eruitziet voor de doelgroep 0- tot 4-jarigen. Daarbij is specifiek aandacht geschonken aan het landelijke programma BoekStart, in zowel de variant BoekStart voor baby's als voor BoekStart in de kinderopvang.

In totaal hebben 126 (basis-)bibliotheken meegedaan aan het onderzoek. Al deze bibliotheken verzorgen activiteiten en programma's op het gebied van leesbevordering voor jonge kinderen, zoals BoekStart en de Nationale Voorleesdagen. Meer dan 100 van de 126 bibliotheken (80 procent) participeren in overlegorganen of netwerken van partnerorganisaties die zich bezighouden met het VVE-beleid in het werkgebied. Vaak zijn dit het VVE-, LEA,- en/of brede school-overleg.

BoekStart voor baby's is het meest wijdverspreide leesbevorderingsprogramma door bibliotheken in Nederland. Op een na participeren alle bibliotheken die hebben meegedaan aan dit onderzoek in het programma. Ze bereiken daarmee tenminste 304 verschillende gemeenten. De belangrijkste samenwerkingspartners zijn de gemeenten zelf, consultatiebureaus, kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Ouders/verzorgers worden vooral betrokken bij het programma via social media en ouderbijeenkomsten.

Boekstart in de kinderopvang wordt door 93 van de 126 bibliotheken (74 procent) georganiseerd en heeft een bereik van 192 gemeenten en 1068 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

BoekStart voor baby's is in meer dan 90 procent van de responderende bibliotheken opgenomen in het beleids- of jaarplan van de bibliotheek. Voor Boekstart in de kinderopvang is dat meer dan 80 procent. Meer dan 90 procent van de deelnemende bibliotheken organiseert trainingen voor pedagogisch medewerkers en ouders/verzorgers.

1. Inleiding

Door het aanbieden van taalstimulerings- en leesbevorderingsprogramma's dragen bibliotheken bij aan educatie van 0- tot 4-jarigen, bekend onder de naam voorschoolse educatie. In deze programma's wordt aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de woordenschat, (interactief) voorlezen en leesplezier. Bibliotheken bieden hiermee ondersteuning aan onder meer scholen, ouders, consultatiebureaus, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven bij het vormgeven van een leesbevorderingsaanpak.

Het onderzoek 'Voorschoolse educatie door openbare bibliotheken' brengt in kaart hoe deze dienstverlening van openbare bibliotheken er uitziet voor 0- tot 4-jarigen er uit ziet. Het onderzoek biedt inzicht in de maatschappelijke functie die zij voor deze doelgroep vervult. Dit inzicht is belangrijk voor de evaluatie van de verschillende programma's en voor de verantwoording aan de verschillende stakeholders over de aangeboden activiteiten.

In dit onderzoek is specifiek aandacht geschonken aan 'BoekStart', een landelijk programma van Kunst van Lezen, dat (voor)lezen met baby's en peuters stimuleert. Het programma omvat twee onderdelen: a) 'BoekStart voor baby's', dat zich richt op de ouders van baby's en b) 'BoekStart in de kinderopvang', dat zich richt op het stimuleren van voorlezen aan baby's en peuters in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen en kleuters in groep 1 en 2.

De gegevens zijn gebaseerd op de BOP-enquête VVE 2015 waar 126 van de 156 (basis-)bibliotheken¹ aan hebben deelgenomen. Er is voorzichtigheid geboden met het veralgemeniseren van de resultaten uit het onderzoek naar alle bibliotheken. De bibliotheken verschillen onderling namelijk erg van omvang en karakter.

---

¹ Bron: [StatLine](#) (voorlopig cijfer).

2. Doelgroep, leden en uitleningen

Doelgroep voorschoolse educatie: 703 duizend kinderen

Op 1 januari 2015 waren er 703 duizend kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar in Nederland.² Deze kinderen behoren allemaal tot de doelgroep van de voorschoolse educatie van De Bibliotheek.

Er zijn geen landelijke gegevens over het aantal bibliotheekleden in de leeftijd van 0 tot 4 jaar. Binnen dit onderzoek is hier daarom specifiek naar gevraagd. Er waren 101 bibliotheken die dit daadwerkelijk konden aangeven. Het aandeel leden in de leeftijd van 0 tot 4 jaar ten opzichte van het aantal inwoners van 0 tot 4 jaar in het werkgebied varieert tussen de 12 procent en 59 procent. In totaal hadden deze bibliotheken 133 duizend leden tussen 0 en 4 jaar.

Grote verschillen tussen bibliotheken

Het aantal nieuw ingeschreven leden tussen 0 en 4 jaar in 2015 verschilt sterk tussen de 99 bibliotheken waarvan dit gegeven bekend is: tussen de 0 procent en 34 procent. In totaal verwelkomden deze 99 bibliotheken in 2015 ruim 56 duizend nieuwe leden van 0 tot 4 jaar.

Het aandeel leden van 0 tot 4 jaar waarvan het lidmaatschap in 2015 werd beëindigd, ten opzichte van het totaal aantal leden van 0 tot 4 jaar, is voor 90 bibliotheken bekend en varieert tussen de 0 procent en 37 procent. In 2015 werden er bij deze bibliotheken ruim 9 duizend leden tussen 0 en 4 jaar weer lid-af.

De meeste verschillen tussen bibliotheken is te vinden bij gegevens over nulleners van 0 tot 4 jaar. Nulleners zijn leden die het afgelopen jaar niets hebben geleend. Er zijn 80 bibliotheken die hierover gegevens hebben aangeleverd. Het aandeel nulleners ligt bij deze bibliotheken tussen de 0 procent en 94 procent. Bijna 40 procent van de leden van 1 tot 4 jaar is nullener.

Ook het aantal uitleningen aan leden tussen de 0 en 4 jaar in Nederland is onbekend. Voor 83 bibliotheken kan op basis van de enquêtegegevens bepaald worden hoeveel items er per lid van 0 tot 4 jaar zijn uitgeleend. Dit varieert tussen de 0 en 37 per bibliotheek. In totaal leenden deze bibliotheken 1,6 miljoen boeken uit aan leden tussen 0 en 4 jaar.

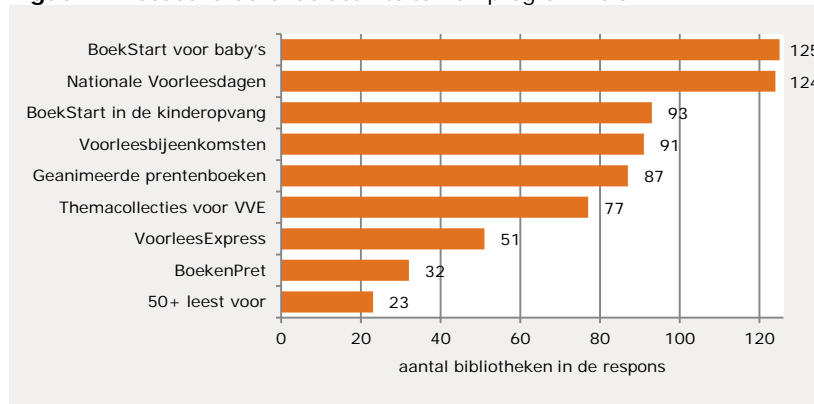
De uiteenlopende cijfers over ledenaantallen, afhakers, uitleningen en nulleners laten zien hoe groot de variatie tussen de bibliotheken is.

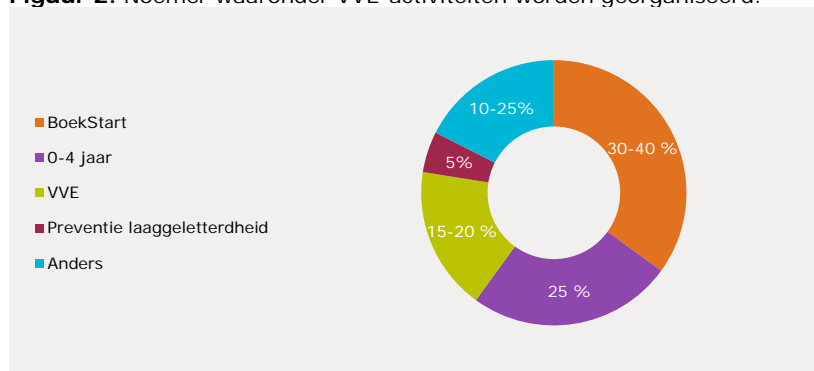
² Bron: CBS, [StatLine](#).

3. Leesbevordering: activiteiten en programma's

Figuur 1. Leesbevorderende activiteiten en programma's.

Figuur 2. Noemer waaronder VVE-activiteiten worden georganiseerd.

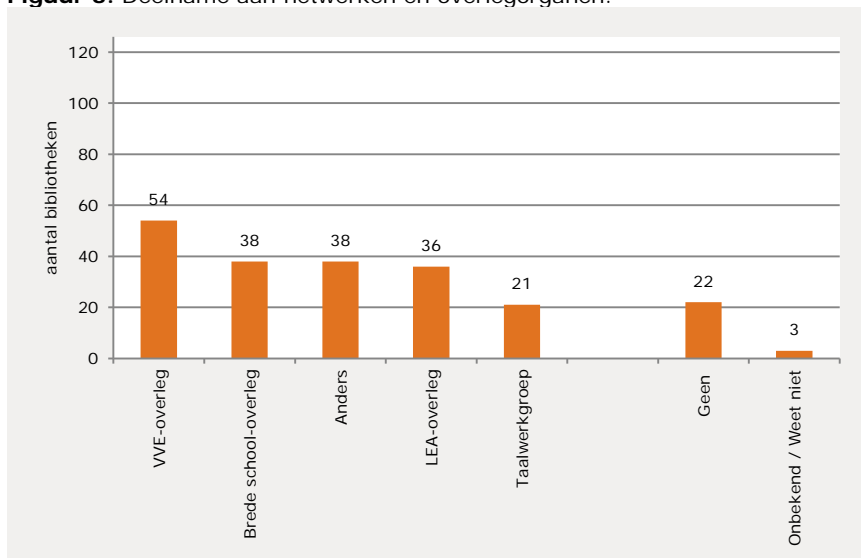
BoekStart meest gebruikte leesbevorderingsprogramma

Bibliotheken organiseren een breed scala aan leesbevorderende activiteiten en programma's. Figuur 1 laat zien welke van deze het meest voorkomen bij de 126 bibliotheken die hebben meegedaan aan de enquête. BoekStart voor baby's en de Nationale Voorleesdagen worden door bijna alle 126 bibliotheken georganiseerd. Een groot aantal bibliotheken organiseert daarnaast BoekStart in de kinderopvang en/of voorleesbijeenkomsten. Meer dan de helft van de responderende bibliotheken biedt themacollecties voor VVE-programma's aan.

Voorschoolse activiteiten veelal onder noemer 'BoekStart'

De voorschoolse activiteiten van de bibliotheken worden in ongeveer 30-40 procent van de gevallen onder de noemer 'BoekStart' georganiseerd en in circa 25 procent van de gevallen onder de noemer '0-4 jaar'. De noemers 'VVE' en 'Preventie laaggeletterdheid' worden minder gebruikt: respectievelijk in ongeveer 15-20 procent en 5 procent van de gevallen.

Figuur 3. Deelname aan netwerken en overlegorganen.

Deelname aan VVE-overleg het grootst

Een mogelijkheid voor bibliotheken om zich actief te betrekken bij het VVE-beleid van de gemeenten en de diverse partners in het werkgebied, is door deel te nemen aan netwerken en overlegorganen. Daarom is aan de bibliotheken gevraagd om aan te geven aan hoeveel van zulke netwerken zij deelnemen.

Van de 126 bibliotheken zijn er 101 bibliotheken (80 procent) die aangeven deel te nemen aan ten minste 1 netwerk of overlegorgaan. Zij sluiten het vaakst aan bij het VVE-, brede school- en Lokaal Educatieve Agenda (LEA)-overleg.

De helft van deze bibliotheken (50 procent) geeft aan precies aan 1 netwerk of overlegorgaan deel te nemen. Nog eens 25 bibliotheken (25 procent) geven aan bij 2 netwerken of overlegorganen aan tafel te zitten. Dit is dan vaker de combinatie van het VVE- en het LEA-overleg, dan de combinatie van het VVE- en brede school-overleg.

Wanneer bibliotheken aan 3 overlevormen meedoen, is dat bijna altijd de combinatie VVE-, brede school-, en LEA-overleg. Tot slot is het opvallend dat 22 bibliotheken (22 procent) aangeven niet deel te nemen aan één of meer van de genoemde of andere netwerken en overlegorganen.

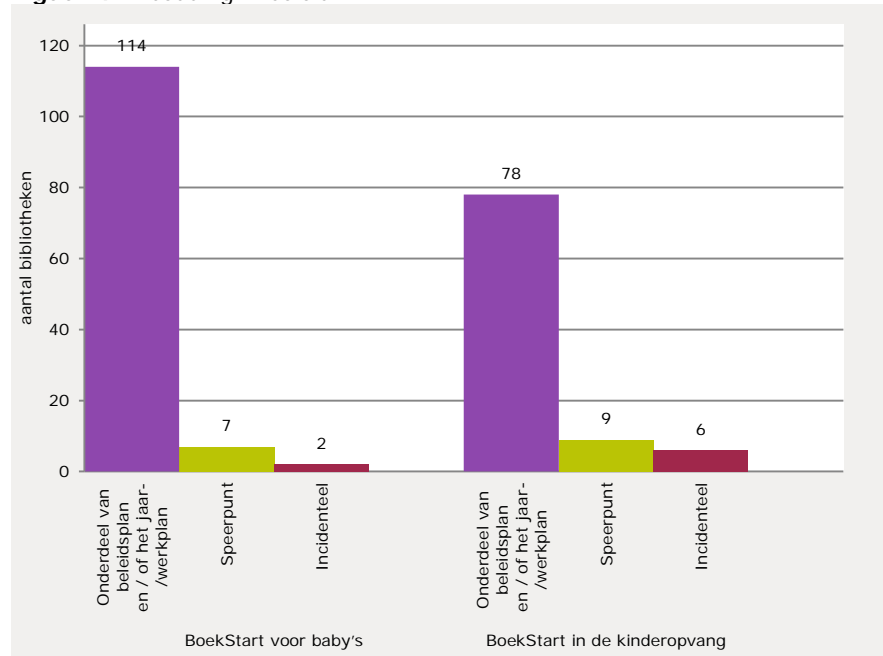
4. BoekStart

BoekStart is momenteel het meest wijdverspreide leesbevorderingsprogramma van bibliotheken in Nederland. In 2015 namen 155 van de 156 (basis-)bibliotheken³ deel aan BoekStart voor baby's en 123 aan BoekStart in de kinderopvang.

In de enquête gaven 125 van de 126 bibliotheken aan deel te nemen aan BoekStart voor baby's. Het werkgebied van deze 125 bibliotheken beslaat zo'n 315 verschillende gemeenten.⁴ In ten minste 304 daarvan wordt BoekStart voor baby's georganiseerd.

Van de responderende bibliotheken organiseren er 93 BoekStart in de kinderopvang (74 procent). Zij zijn actief in ten minste 192 verschillende gemeenten. In de toekomst zal het bereik van BoekStart in de kinderopvang waarschijnlijk groter worden: er is een twintigtal bibliotheken dat aangeeft in de nabije toekomst ook te willen deelnemen aan dit onderdeel van BoekStart.

Figuur 4. Inbedding in beleid.

BoekStart is sterk ingebed in het beleid van bibliotheken

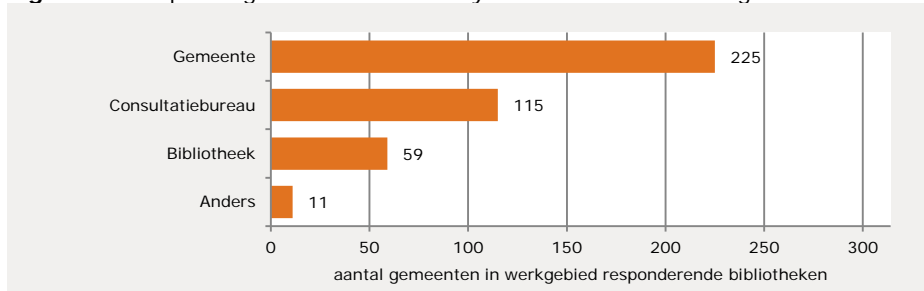
BoekStart voor baby's is sterk ingebed in het beleid van de bibliotheekorganisaties. Bij meer dan 90 procent van de bibliotheken in de enquête is Boekstart voor baby's opgenomen in het beleidsplan en/of het jaarplan. Voor BoekStart in de kinderopvang geldt dat in ietwat mindere mate: door 84 procent van de responderende bibliotheken die BoekStart in de kinderopvang organiseren is het opgenomen in het beleidsplan en/of het jaarplan. De dienstverlening van BoekStart in de kinderopvang is wat vaker dan bij BoekStart voor baby's een speerpunt of van incidentele aard in plaats van daadwerkelijk opgenomen in het beleid.

³ Bron: [Leesmonitor](#), Stichting Lezen; CBS, [StatLine](#) (voorlopig cijfer).

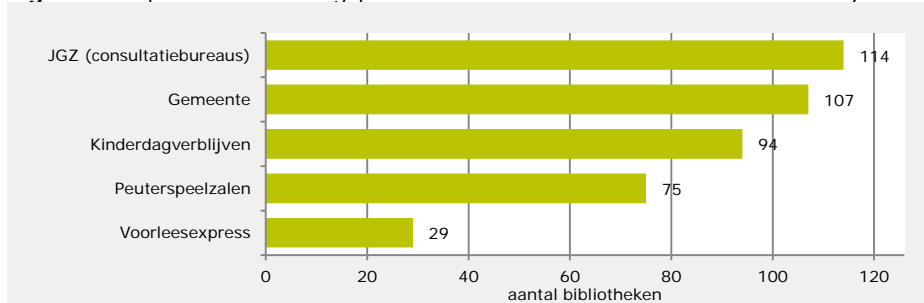
⁴ In 2015 telde Nederland 393 gemeenten.

5.1 BoekStart voor baby's

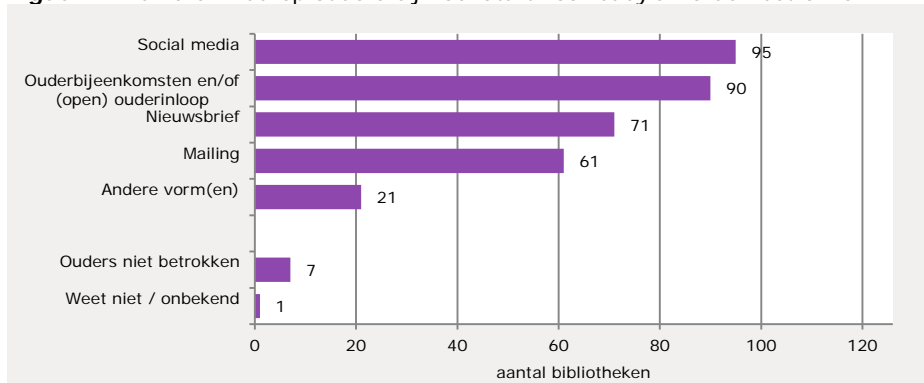
Figuur 5. Verspreiding BoekStart voor baby's-Brieven naar instelling.

Figuur 6. Top-5 samenwerkingspartners in het kader van BoekStart voor baby's.

Figuur 7. Manieren waarop ouders bij BoekStart voor baby's worden betrokken.

Meestal de gemeente die BoekStart-brieven verspreid

Er zijn verschillende manieren waarop ouders benaderd worden in het kader van BoekStart voor baby's. Meestal informeren de gemeenten de ouders/verzorgers per brief over het programma. In andere gevallen zijn de consultatiebureaus verantwoordelijk voor het verspreiden van de BoekStart voor baby's-brieven en soms draagt de lokale bibliotheek er zelf zorg voor. Combinaties, al dan niet met andere instellingen, zoals mamacafés, naschoolse opvang of kraamzorg, komen ook voor. De combinatie gemeente en consultatiebureau komt het vaakst voor (in 63 gemeenten), gevolgd door de combinatie consultatiebureau en bibliotheek (43 gemeenten) en de combinatie gemeente en bibliotheek (35 gemeenten). Er is geen verband gevonden in de enquêtegegevens tussen het aantal nieuwe leden in de leeftijd van 0-2 jaar en de (combinatie van) instelling(en) die de BoekStart-brieven verspreidt.

Veel samenwerking met gemeenten en consultatiebureaus

In 90 procent van de gemeenten waar de gemeenten de BoekStart brieven verspreiden, is er een samenwerking tussen de bibliotheek enerzijds en de gemeenten anderzijds. Hetzelfde geldt voor de samenwerking met de consultatiebureaus. In zo'n 80 procent van deze gemeenten wordt bovendien samengewerkt met de kinderdagverblijven en in zo'n 60 procent van deze gemeenten ook nog met de peuterspeelzalen. In de gemeenten waar alleen de bibliotheken de Boekstart brieven verspreiden, is er minder samenwerking tussen de bibliotheken en deze partners.

Ouders veelal via social media betrokken

Bibliotheken betrekken ouders op verschillende manieren bij BoekStart (zie figuur 7). In de meeste gevallen gebruiken zij daar social media voor (76 procent). Er zijn 7 bibliotheken die aangeven ouders niet actief te betrekken bij BoekStart voor baby's (6 procent).

5.2 BoekStart in de kinderopvang

Tabel 1. Aantal Samenwerkingspartners, naar gemeente en locatie.

	(Basis-)bibliotheken	Gemeenten	Locaties
Kinderdagverblijven en peuterspeelzalen	93	181	1068
waarvan kinderdagverblijven	89	170	693
peuterspeelzalen	68	75	375
Integrale kindcentra	22	14	22
Brede school	17	9	19
Voorscholen	13	7	24

Samenwerking met kinderdagverblijven levert groot bereik

De 94 responderende bibliotheken die BoekStart in de kinderopvang organiseren, doen dat in samenwerking met onder meer kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, integrale kindcentra, brede scholen en voorscholen. Ook wordt in het kader van BoekStart in de kinderopvang samengewerkt met bijvoorbeeld naschoolse opvang, gastouderbureaus, de Bibliotheek *op school* en een Koepelorganisatie Kinderopvang.

De 89 bibliotheken die samenwerken met een of meer kinderdagverblijven bereiken gezamenlijk 693 kinderdagverblijfloccaties verspreid over 170 gemeenten (zie tabel 1).

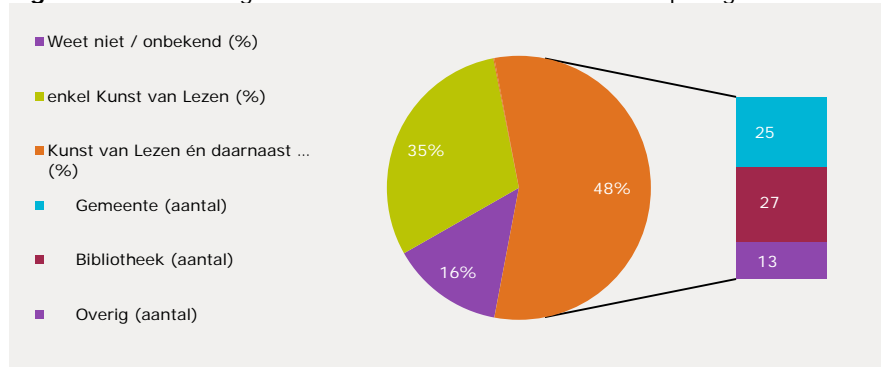
Figuur 8. Trainingen en ondersteuning vanuit de bibliotheken.

Meer dan 90 procent van de bibliotheken organiseert trainingen

Meer dan 90 procent van de 126 responderende bibliotheken geeft aan een of meer trainingen in het kader van leesbevordering te organiseren. De trainingen 'Interactief voorlezen' en 'Voorleescoördinator' voor pedagogisch medewerkers worden het meest aangeboden (respectievelijk door 74 procent en 69 procent van de bibliotheken). Meer dan de helft van de responderende bibliotheken (59 procent) biedt bovendien workshops aan voor ouders in het kader van Boekenpret, VoorleesExpress of een ander leesbevorderingsprogramma.

Figuur 9. Financieringsbronnen voor BoekStart in de kinderopvang.

Vaak andere financieringsbron naast Kunst van Lezen

De financiering van BoekStart loopt altijd voor een deel via het programma Kunst van Lezen. Bij BoekStart voor baby's wordt contrafinanciering van de bibliotheek zelf verwacht. Voor BoekStart in de kinderopvang ligt dit anders: 35 procent van de bibliotheken die BoekStart in de kinderopvang organiseren, geeft aan dat het programma enkel vanuit Kunst van Lezen wordt gefinancierd. Daarnaast geeft 16 procent van de bibliotheken aan niet met zekerheid te weten hoe BoekStart in de kinderopvang bij hen wordt gefinancierd. Tot slot geeft 48 procent van de bibliotheken aan dat Boekstart in de kinderopvang ook op andere manieren wordt gefinancierd, naast de financiering die er is vanuit Kunst van Lezen: vanuit eigen middelen op de begroting van de bibliotheek (in 27 gevallen), extra financiering vanuit de gemeente (25 gevallen) of provincie (1 geval) of via bijdragen van de kinderopvanglocatie (12 gevallen).

5. Technische toelichting

Enquête

De onderzoeksgegevens die in dit rapport zijn gebruikt, zijn gebaseerd op enquêtegegevens die via het Bibliotheekonderzoekplatform (BOP) zijn verzameld. De vragenlijst voor dit onderzoek is opgesteld door de afdeling onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek, in nauwe samenwerking met de coördinatoren van het BoekStart-programma. De enquêtes zijn afgenomen in de periode van 25 november 2015 tot 6 maart 2016.

Tenzij anders vermeld, hebben de gegevens betrekking op het kalenderjaar 2015. De vragenlijsten voor het onderzoek zijn opgesteld door de Koninklijke Bibliotheek, in afstemming met Stichting Lezen.

Populatie en respons

Alle basisbibliotheken zijn per e-mail uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Hiervan hebben er 126 gerespondeerd. Er is geen nader onderzoek gedaan naar de oorzaken van (item) non-respons.

De genoemde cijfers en percentages in deze rapportage hebben betrekking op de 126 bibliotheken die gerespondeerd hebben. De gegevens zijn dus niet opgehoogd naar de totale populatie van bibliotheken en kunnen ook niet zondermeer gegeneraliseerd worden.

Kwaliteit van de cijfers

De kwaliteit van de gegevens in de respons is niet altijd voldoende gebleken om te kunnen gebruiken voor statistische doeleinden. Dit betreft bijvoorbeeld gegevens uitgesplitst naar het aantal vestigingen, of gegevens naar het aantal bestede of formeel vrijgemaakte uren van personeel. Ook vragen ten aanzien van de inbedding van leesbevorderingsprogramma's in het beleid van partnerorganisaties konden veelal niet goed beantwoord worden door de bibliotheken. Om deze redenen zijn deze gegevens niet opgenomen in deze rapportage.